

Ανάλυση στα γεγονότα

Η κρίση στην Παιδεία: δει δη χρημάτων*Αλλά λείπει και η πολιτική βούληση***Του ΑΝΔΡΕΑ ΚΙΝΤΗ***

Εδώ και τρεις δεκαετίες, περίπου, αποτελεί κοινό τόπο ότι η Παιδεία στη χώρα μας βρίσκεται σε βαθειά κρίση. Η κατάσταση ουδέποτε ήταν ικανοποιητική, όμως σήμερα τα πράγματα έχουν φθάσει σε σημείο που «δεν πάει άλλο». Αυτό συμβαίνει σε μια εποχή που γίνεται διεθνώς δεκτό ότι η ευημερία των λαών και η συμμετοχή τους στην παγκόσμια κατανομή του πλούτου και της απασχόλησης στηρίζεται στη γνώση και στη διανοητογενή τεχνολογία, δηλαδή στην Παιδεία.

Οι παράγοντες της κρίσης είναι πολλοί. Εδώ θα ξεχωρίσουμε τον πλέον σημαντικό, που είναι η χρόνια υποχρηματοδότηση του συστήματος. Αν το θέμα αυτό δεν λυθεί, οι οποιεσδήποτε προσπάθειες γίνουν θα παραμείνουν στο επίπεδο των καλών προθέσεων. Στο συμπέρασμα αυτό έχω καταλήξει έπειτα από γνώση του τι συμβαίνει στις αναπτυγμένες χώρες και μετά 30 χρόνια πανεπιστημιακής εμπειρίας, στη διάρκεια της οποίας πέρασα απ' όλα τα αξιώματα της ακαδημαϊκής ιεραρχίας.

Τα άλλα προβλήματα της Παιδείας, μολοντί σοβαρά, εύκολα θα αντιμετωπιστούν αν προηγουμένως λυθεί το θέμα της χρηματοδότησης. Αυτή είναι η σειρά που ακολουθούν οι αναπτυγμένες χώρες όταν πρόκειται να προχωρήσουν σε σοβαρές μεταρρυθμίσεις. Στη χώρα μας συμβαίνει το αντίθετο. Οι κυβερνήσεις αρχίζουν με νομοθετικές παρεμβάσεις, οι οποίες κατά κανόνα συναντούν αντιδράσεις, με αποτέλεσμα, ακόμη και όταν δεν ακυρώνονται, ουδέποτε να ολοκληρώνονται σωστά.

Η προσέγγιση που προτείνεται εδώ διευκολύνει τις μεταρρυθμίσεις επειδή έτσι:

- α) υπογραμμίζεται η αποφασιστικότητα των κυβερνήσεων να προχωρήσουν τις μεταρρυθμίσεις,
- β) διευκολύνεται ο προγραμματισμός,
- γ) μειώνονται οι αντιστάσεις εκείνων που θίγονται από τις αλλαγές και
- δ) αποδυναμώνονται τα επιχειρήματα όσων εναντιώνονται στις μεταρρυθμίσεις για πολιτικούς λόγους.

Το επαναλαμβάνω για να γίνει κατανοητό από όλους, ότι χωρίς χρήματα τίποτε το σημαντικό δεν πρόκειται να γίνει στον χώρο της εκπαίδευσης. Δυστυχώς για τις κυβερνήσεις και την Παιδεία μας, από την εποχή του Δημοσθένη, δηλαδή εδώ και 2.500 χρόνια, εξακολουθεί να ισχύει η ρήση «δει δη χρημάτων και άνευ τούτων ουδέν εστί γενέσθαι των δεόντων». Ο λόγος είναι ότι η λύση σχεδόν όλων των προβλημάτων της Παιδείας έχει και μια μεγάλη ή μικρή οικονομική διάσταση.

Οι άλλοι παράγοντες, που επίσης είναι απαραίτητοι, δηλαδή οι γνώσεις, οι εμπειρίες, η φαντασία, το φιλότιμο, δεν λείπουν από τη σημερινή Ελλάδα, αρκεί η Πολιτεία να αναζητήσει τους ειδήμονες σε κάθε περίπτωση. Αυτά που λείπουν είναι τα χρήματα και η αδέσμευτη (χωρίς κομματικές παραμορφώσεις) πολιτική βούληση.

Και τώρα γεννιέται το ερώτημα: αφού, όπως υποστηρίζεται από τους πολιτικούς όλων των παρατάξεων, «η επένδυση στην Παιδεία είναι η πιο σημαντική επένδυση για το μέλλον του έθνους», γιατί δεν διατίθενται οι αναγκαίοι πόροι; Η απάντηση που μονότονα επαναλαμβάνεται από τους εκάστοτε υπουργούς Οικονομικών είναι: «επειδή δεν αντέχει η οικονομία». Η απάντηση που εμείς δίνουμε, με πλήρη επίγνωση της σημασίας των λέξεων που χρησιμοποιούμε, είναι όχι γιατί η οικονομία δεν αντέχει, αλλά επειδή η Παιδεία κατέχει πολύ χαμηλή αξιολόγηση στην κλίμακα προτεραιοτήτων της πολιτικής ηγεσίας του τόπου.

Η διαπίστωση αυτή είναι μελαγχολική, εκφράζει ωστόσο την πραγματικότητα και είναι διαχρονική. Ο λόγος φαίνεται να είναι το γεγονός ότι οι δαπάνες για την Παιδεία αποδίδουν μακροχρόνια, κάτι που δεν συγκινεί τους πολιτικούς, τα συμφέροντα των οποίων είναι βραχυχρόνια. Γι' αυτό υπάρχει ανάγκη πιεστική, κάποιο κόμμα εξουσίας, κάποιος ηγέτης, να σκεφθεί εθνικά.

Στην κλίμακα ιεράρχησης των αναγκών, οι προτεραιότητες μιας κυβέρνησης εκφράζονται με το ύψος και την εξέλιξη δύο μεγεθών: του ποσοστού του Εθνικού Εισοδήματος (ΑΕΠ), που δαπανάται για την Παιδεία, και του ποσοστού του Κρατικού Προϋπολογισμού που κάθε χρόνο προορίζεται για τον ίδιο σκοπό. Το πρώτο μέγεθος εκφράζει τις δυνατότητες της χώρας, ενώ το δεύτερο δείχνει τις επιλογές που κάνει η κυβέρνηση αναφορικά με την ενίσχυση των διαφόρων τομέων ευθύνης του κράτους.

Ικανοποιητική ένδειξη για το ύψος του πρώτου μεγέθους μπορούμε να έχουμε από την ανάλυση των διεθνών προτύπων που δείχνουν τη σχέση ανάμεσα στις δαπάνες για την Παιδεία και του επιπέδου ανάπτυξης μιας χώρας. Σύμφωνα με μελέτη που έχουμε κάνει, το επίπεδο ανάπτυξης της Ελλάδας δικαιολογεί τη διάθεση πόρων για την Παιδεία της τάξης του 5,8% του ΑΕΠ. Το ποσοστό αυτό μετράει τόσο τις αντοχές της οικονομίας όσο και τους πόρους που πρέπει να πηγαίνουν στην Παιδεία προκειμένου να διατηρηθεί ο ρυθμός ανάπτυξης της χώρας μακροχρόνια σε ικανοποιητικά επίπεδα. Αντ' αυτού, η χώρα μας διαθέτει το 3,5% του

ΑΕΠ, ποσοστό που τα τελευταία χρόνια βαίνει ελαφρώς μειούμενο, παρά τις προεκλογικές δεσμεύσεις της κυβέρνησης για αύξησή του στο 5%.

Εδώ είναι χρήσιμο να αναφέρουμε ότι η πιο φτωχή χώρα της Ευρώπης των «15», δηλαδή η Πορτογαλία, διαθέτει για την Παιδεία το 5,1% του ΑΕΠ, ενώ η πλέον πλούσια χώρα, η Δανία, διαθέτει το 7%.

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι πρόβλημα αντοχής της οικονομίας δεν υπάρχει. Πρόβλημα ρευστού χρήματος υπάρχει, το οποίο δημιουργείται από τον τρόπο με τον οποίο κατανέμονται οι πόροι στον Προϋπολογισμό. Η κατανομή αυτή προσδιορίζεται από τις λεγόμενες ανελαστικές δαπάνες και από τις επιλογές της κυβέρνησης. Αρα, το επιχείρημα που προβάλλεται για την περιορισμένη χρηματοδότηση της Παιδείας, ότι δηλαδή δεν αντέχει η οικονομία, είναι πολύ «χλωμό». Η οικονομία αντέχει, αρκεί να γίνει ορθολογικότερη κατανομή των δαπανών στον Προϋπολογισμό, ο οποίος εκφράζει με τον πλέον ξεκάθαρο τρόπο, δηλαδή με αριθμούς, τις προτεραιότητες που θέτει η εκάστοτε κυβέρνηση σε όλους τους τομείς ευθύνης του κράτους.

Διευκρινίζεται ακόμη ότι σε πολλές δραστηριότητες του κράτους, η ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών δεν πρόκειται να επηρεάσει αισθητά αν αφαιρεθούν ορισμένα εκατομμύρια ευρώ από τους αντίστοιχους προϋπολογισμούς. Επίσης, υπάρχουν απίστευτες και συχνά προκλητικές σπατάλες στο σύνολο της δημόσιας διαχείρισης.

Τέλος, πρέπει να τονιστεί ότι για τη δημιουργία της νέας και ισχυρής Ελλάδας, για την οποία με τόση ευκολία ομιλούν οι πολιτικοί μας, πρέπει να γίνουν μεγάλες επιλογές και η επιλογή της Παιδείας είναι μεγάλη εθνική επιλογή. Δεν αποτελεί υπερβολή ο ισχυρισμός ότι οι λαοί, που δεν έχουν Παιδεία ικανή να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της νέας εποχής, δεν έχουν μέλλον στον διεθνοποιημένο και ανταγωνιστικό κόσμο του 21ου αιώνα. Αισθάνομαι την ανάγκη να υπογραμμίσω τον κίνδυνο αυτόν, γιατί ως κοινωνία φαίνεται να μην έχουμε, στον βαθμό που πρέπει, συνειδητοποιήσει τη σημασία της Παιδείας στην εποχή της κοινωνίας της γνώσης που ζούμε.

*Πρώην πρύτανης του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών